

РАДА СУДДІВ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5, тел.: (044) 277-76-29, факс: (044) 277-76-30

26 жовтня 2018 року

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я

№ 62

Відповідно до пункту 1, 2 частини 8 статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Рада суддів України розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, розглядає питання правового захисту суддів, приймає відповідні рішення з цих питань.

Однією з правових гарантій забезпечення незалежності судів і суддів є встановлена законодавством відповідальність за прояви неповаги до суду.

Можливість застосування такої відповідальності передбачена як нормами Конституції України, так і інших нормативно правових актів.

Так, у відповідності до частини 4 статті 129 Конституції України за неповагу до суду і судді винні особи притягуються до юридичної відповідальності.

Згідно зі статтею 50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, має наслідком відповідальність, установлену законом.

Положення статей 185³, 258, 276-285 КУпАП Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачають адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду, містять перелік діянь, які свідчать про неповагу до суду і санкції за їх вчинення, а також визначають безпосередній порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за прояв неповаги до суду.

З огляду на наявність проблемних питань у правозастосуванні норм, які регулюють порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за прояв неповаги до суду, рішенням Ради суддів України від 4 листопада 2016 року № 74 було схвалено Рекомендації щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду, які направлено судам для використання в роботі.

Враховуючи те, що з часу схвалення Рекомендацій діюче законодавство зазнало змін, виникла потреба в їх оновленні.

Заслухавши та обговоривши інформацію члена Ради суддів України Маслова В.В. з питання схвалення оновлених Рекомендацій щодо

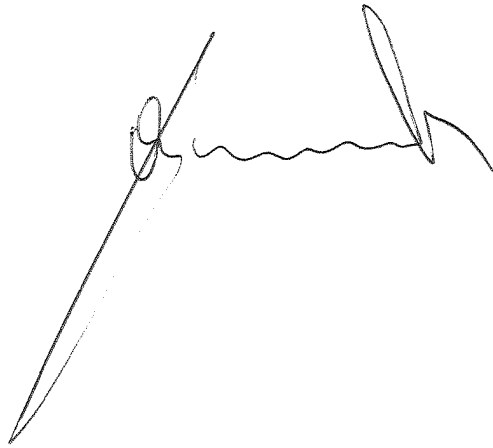
притягнення до відповідальності за неповагу до суду, відповідно до статті 133 «Про судоустрій і статус суддів», Положення про Раду суддів України, затвердженого X позачерговим з'їздом суддів України 16 вересня 2010 року (із подальшими змінами), Рада суддів України

в и р і ш и л а:

1. Внести зміни до Рекомендацій щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду, схвалених рішенням Ради суддів України від 4 листопада 2016 року № 74, виклавши їх у редакції, що додається.

2. Направити дані Рекомендації місцевим, апеляційним судам та Верховному Суду для використання в роботі.

**Голова
Ради суддів України**

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke, positioned between the name of the head of the Council of Judges and the name of the signatory.

О.С. Ткачук

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду

Повага до суду є чинником належного функціонування правової держави. Закон вимагає від учасників процесу, або присутніх у судовому засіданні осіб, наявність поваги до суду як одного із інститутів державної влади. За останні роки в Україні все більш набуває свого поширення публічна демонстрація такої форми правового нігілізму як прояв неповаги до суддів та суду зокрема. Розповсюдженість означеного негативного явища обумовлює неможливість виконання судовою владою своїх функцій у повному обсязі. Адже в результаті вчинення діянь, що посягають на авторитет судової влади, фактично нівелюється принцип всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи будь-якої категорії. У загальному підсумку поширення прояву неповаги до суду, уникнення винними особами юридичної відповідальності за чинення такого правопорушення, відсутність забезпечення приміщень судів належною охороною призводить до невиконання українською державою своїх зобов'язань щодо забезпечення права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Конституція України у статті 129 прямо передбачає, що за неповагу до суду й судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Зазначена конституційна норма у повному обсязі кореспондується із вимогами статті 50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до змісту якої прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

У кожному випадку, коли буде встановлено, що особа вчинила умисні дії, які свідчать про неповагу до суду, необхідно вирішувати питання про притягнення винних до відповідальності за статтею 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Жоден випадок прояву неповаги до суду не повинен залишатись без належного реагування суддів.

Адміністративна відповідальність за прояв неповаги до суду передбачена статтею 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Диспозиція вказаної статті до об'єктивної сторони зазначеного правопорушення відносить наступні діяння:

- злісне ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача, експерта, перекладача;
- невідкорення зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого;
- порушення порядку під час судового засідання;
- вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил;
- невиконання поручителем зобов'язань, покладених судом під час провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства;

● неповага до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, перекладача, свідка, спеціаліста, експерта, інших учасників конституційного провадження, залучених Конституційним Судом України до участі у справі, що виразилася у злісному ухиленні від явки на засідання, пленарне засідання

Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або в непідкоренні цих та інших осіб розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України).

Таким чином, у випадку вчинення будь-яких із вище перелічених дій, суд зобов'язаний ініціювати провадження у справі про адміністративне правопорушення.

За загальним правилом таке провадження у судах загальної юрисдикції буде мати наступні стадії:

- 1) порушення справи про адміністративне правопорушення;
- 2) розгляд такої справи про адміністративне правопорушення;
- 3) виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

I. Порушення справи про адміністративне правопорушення - початкова стадія адміністративного провадження, якою охоплюється комплекс першочергових процесуальних дій, що забезпечують згодом можливість розгляду справи по суті.

Початковим моментом порушення справи про адміністративне правопорушення за статтею 185³ КУпАП слід вважати час, коли інформація про проступок, яким є прояв неповаги до суду, стала відома суду. Тобто підставою для порушення справи про адміністративне правопорушення виступає факт вчинення адміністративного правопорушення.

У межах зазначеної стадії суддя має:

- виявити факт протиправної поведінки;
- установити особу правопорушника;
- визначитися з первісною правовою кваліфікацією скоєного.

Закінчення стадії порушення справи про адміністративне правопорушення за загальним правилом пов'язується із складанням уповноваженою особою протоколу про адміністративне правопорушення. **Проте, згідно з положеннями частини 1, 5 статті 258 КУпАП, у разі вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185³ КУпАП, протокол про адміністративне правопорушення не складається.**

Натомість, питання про притягнення учасника справи або іншої особи, присутньої в залі судового засідання, до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання. (статті 216 ЦПК України, 198 КАС України, 200 ГПК України, 330 КПК України).

Таким чином, з моменту оголошення перерви у судовому розгляді справи або одразу після закінчення судового засідання суд фактично констатує вчинення особою дій, ознаки яких підпадають під дію статті 185³ КУпАП, завершує стадію порушення справи про адміністративне правопорушення і переходить до наступної стадії, якою є розгляд справи про адміністративне правопорушення.

Зважаючи на це, інші підготовчі дії до розгляду справи про адміністративне правопорушення, які передбачені статтею 278 КУпАП, судом (суддею) не проводяться.

II. Розгляд справи про адміністративне правопорушення

Відповідно до частини 1 статей 221, 221-1 КУпАП розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 185³ цього Кодексу здійснюють судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів, місцеві господарські та адміністративні суди, апеляційні суди та Верховний Суд.

При цьому, справа про адміністративне правопорушення розглядається суддею-доповідачем зі складу суду, що розглядає справу, під час розгляду якої вчинено правопорушення, передбачене статтею 185³ КУпАП.

З моменту оголошення судом перерви в судовому розгляді справи для розгляду питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду дії суду (судді) переходять в площину адміністративного процесу, у зв'язку із чим суд повинен керуватися нормативними положеннями статей 276-285 КУпАП, які визначають загальний порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення та винесення щодо них постанов.

У відповідності до зазначених норм, розгляд справи про адміністративне правопорушення розпочинається з того, що головуєчий на засіданні оголошує: склад суду, яка справа підлягає розгляду, хто притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснює особам, які беруть участь у розгляді справи, їх права і обов'язки, права та обов'язки інших осіб, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративне правопорушення (законні представники та представники, захисник, свідок, експерт, перекладач), передбачені статтями 268-274 КУпАП.

Після роз'яснення прав та обов'язків, суд переходить до заслуховування осіб, які беруть участь у розгляді даної справи, дослідження доказів, вирішення клопотань.

Відповідно до статті 284 КУпАП, розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить одну з таких постанов: 1) про накладення адміністративного стягнення; 2) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 цього Кодексу; 3) про закриття справи.

Вимоги до змісту постанови суду про накладення адміністративного стягнення закріплені у частині 2 статті 283 КУпАП.

Згідно з цими вимогами постанова має містити:

- найменування органу (прізвище, ім'я та по батькові, посада посадової особи), який виніс постанову;
- дату розгляду справи;
- відомості про особу, стосовно якої розглядається справа (прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, місце проживання чи перебування);
- опис обставин, установлених під час розгляду справи;
- зазначення нормативного акта, що передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення;
- прийняте у справі рішення;
- положення про стягнення з особи, щодо якої її винесено, судового збору;
- вказівку про порядок і строк її оскарження.

Одночасно із загальними вимогами до процесу судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачених статтею 185³ КУпАП, аналіз законодавче закріплених положень дозволяє виокремити наступні його особливості:

- частиною 2 статті 277 КУпАП встановлений скорочений строк розгляду справ про адміністративне правопорушення, передбачене частиною першою статті 185³ КУпАП - протягом доби. При цьому нормативні приписи статті 185³ КУпАП не встановлюють обов'язок суду (судді) щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені частинами 2, 3 статті 185³ КУпАП, протягом такого ж строку, з чого можна зробити висновок про те, що справи про злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд та невиконання поручителем зобов'язань, покладених судом під час провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства розглядаються протягом п'ятнадцяти діб (тобто загального строку), що передбачений у частині 1 статті 277 КУпАП. Разом із тим, зазначений строк слід обраховувати з дня виявлення правопорушення, оскільки протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185³ не складається;

- реалізація прав та процесуальних гарантій учасників судового процесу під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, передбаченого статтею 185³ КУпАП, повинна здійснюватись таким чином, щоб це не перешкоджало розгляду справи у

встановлені статтею 277 КУпАП строки. Разом із тим, у питанні дотримання прав та процесуальних гарантій учасників судового процесу слід передусім неухильно дотримуватись прецедентної практики Європейського суду з прав людини, висловленої у чисельних рішеннях Суду («Озтюрк проти Німеччини», «Енгель та інші проти Нідерландів», «Гурепка проти України» та інші), згідно з якою справи про адміністративні правопорушення, при наявності певних умов, повинні розглядатись за процедурою та з дотриманням процесуальних гарантій передбачених національним законодавством для кримінальних проваджень.

Отже, у випадку відсутності відповідної норми КУпАП, яка регулює процедуру вирішення тих чи інших процесуальних питань, що виникають під час розгляду справи (зокрема, щодо процедури відводу (самовідводу), до внесення змін до чинного законодавства суд (суддя), враховуючи засади судочинства, передбачені Конституцією України, та міжнародні стандарти судочинства може застосовувати чинні процесуальні норми кримінального процесуального законодавства за аналогією;

- за загальним правилом, встановленим статтею 268 КУпАП, справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 185³ КУпАП, розглядаються в присутності особи, яка притягується до адміністративної відповідальності. Разом з тим, у випадку притягнення особи до відповідальності за статтею 185³ КУпАП, справу може бути розглянуто і за відсутності такої особи, коли є дані про своєчасне сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи. (частина 1 статті 268 КУпАП);

- законодавець не встановлює обов'язкових вимог щодо фіксації судового процесу під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185³ КУпАП, оскільки більшість обставин справи мають відобразитись у постанові судді. Проте, слід визнати правильною практику тих суддів, які забезпечують повне фіксування вказаного судового процесу звукозаписувальними технічними засобами, адже не всі дані (інформацію, відомості) про вчинене правопорушення можливо включити до описової частини постанови, ухваленої за результатами розгляду справи;

- оскільки питання про притягнення до відповідальності за прояв неповаги до суду має вирішуватись судом негайно після вчинення правопорушення та без складання протоколу про адміністративне правопорушення, то в таких справах власний єдиний унікальний номер і номер провадження (справи) за індексом «3» не присвоюється. З огляду на це, судам слід рекомендувати долучати постанову у справі про адміністративне правопорушення, передбаченого статтею 185³ КУпАП до матеріалів справи (провадження), в якій було допущено прояв неповаги до суду, і обліковувати її за тим самим єдиним унікальним номером;

- відповідно до положень частин 3, 4 статті 221¹, частини 2,3 статті 294 КУпАП постанова суду (судді), прийнята за результатами розгляду справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 185³ цього Кодексу, може бути оскаржена в апеляційному порядку до суду вищої інстанції. Постанова судді Верховного Суду, прийнята за результатами розгляду такої справи, може бути оскаржена в апеляційному порядку до Касаційного кримінального суду і переглядається у складі колегії з трьох суддів;

- на відміну від загального правила, відповідно до якого копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено, у випадку притягнення до відповідальності за статтею 185³ КУпАП, копія постанови вручається відразу на місці вчинення правопорушення (частина 1, 5 статті 285 КУпАП).

Також слід наголосити на таких нормативних особливостях складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185³ КУпАП:

- об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері судоустрою;
- об'єктивна сторона правопорушення може виражатись у вчиненні різноманітних

дій: у вербальній формі, шляхом жестикуляції, шляхом бездіяльності під час непідкорення вимогам головуючого у судовому засіданні, неявки до суду осіб, які визнані у встановленому законодавством порядку свідками, потерпілими, позивачами або відповідачами, експертами, перекладачами тощо;

- об'єктивна сторона правопорушення передбачає відповідальність тільки за злісне, тобто повторне без поважних причин ухилення від явки в суд і при цьому не всіх осіб, без яких неможливий розгляд судової справи, а тільки свідка, потерпілого, позивача, відповідача, експерта, перекладача. Це означає, що не може визнаватись правопорушенням і не тягне за собою адміністративної відповідальності одноразова навмисна неявка в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача, експерта, перекладача, а також неодноразове нез'явлення без поважних причин обвинуваченого, спеціаліста, іншої особи, особиста участь якої в судовому розгляді визнана обов'язковою;

- об'єктивна сторона правопорушення, що полягає у вчиненні будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, може проявлятися лише у ході судового засідання, через що дії осіб за межами судового засідання не можуть бути кваліфіковані за статтею 185³ КУпАП як прояв не поваги до суду;

- суб'єктом правопорушення може бути будь-яка особа, яка бере участь у судовому засіданні, або визнана у встановленому законодавством порядку свідком, потерпілим, позивачем або відповідачем, експертом, перекладачем;

- суб'єктом правопорушення є лише фізична особа;

- суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини як у формі умислу, так й у формі необережності.

III. Виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Визначена судом, за наслідками розгляду справи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185³ КУпАП, сума штрафу має бути сплачена порушником не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня вручення йому постанови про накладення штрафу, а в разі оскарження такої постанови - не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення. (частина 1 статті 307 КУпАП)

Постанова про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу підлягає примусовому виконанню лише після спливу вищезазначеного строку на сплату штрафу (частина 3 статті 299 КУпАП).

У разі несплати правопорушником штрафу у строк, установлений частиною 1 статті 307 цього Кодексу, постанова про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна в порядку, встановленому законом.

Під час примусового виконання постанови про стягнення штрафу за вчинення адміністративного правопорушення з правопорушника стягується:

- подвійний розмір штрафу, визначеного у відповідній статті цього Кодексу та зазначеного у постанові про стягнення штрафу;

- витрати на облік зазначених правопорушень. Розмір витрат на облік правопорушень визначається Кабінетом Міністрів України (стаття 308 КУпАП).

З огляду на зазначене, при накладенні адміністративного стягнення у вигляді штрафу в постанові суду, крім розміру штрафу, накладеного на порушника, доцільно визначати також подвійний розмір суми штрафу для його подальшого примусового стягнення органами державної виконавчої служби.